

УДК 81.161.2.09(075.8)
<http://doi.org/10.5281/zenodo.2535671>
orcid.org/0000-0003-0844-4004

Ірина Цебрій

ЦЕБРІЙ Ірина Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – європейська філософія романтизму й постромантизму.

РОМАНТИЗМ ХІХ СТОЛІТТЯ В ТЕАТРАЛЬНИХ ОБРАЗАХ ЙОГО СУЧАСНИКІВ: ЖЮЛЬ ДЮФУР І ЙОГО «ГРАФІНЯ ВОДЗИНСЬКА»

У статті йде мова про відображення романтичних образів митців ХІХ століття та їхнього оточення в «Діалогах про Шопена» Жюля Дюфура. Французьке суспільство епохи класичної літератури відображено через його сприйняття й ціннісні судження сучасника тих подій, який був особисто знайомий із такими діячами світової культури, як Фридерік Шопен, Адам Міцкевич, Альфред де Мюссе та Жорж Санд. Порівнюючи «Діалоги про Шопена» з його документальними біографіями, автор здійснив аналіз реального й художнього, піднесеного й комічного, що органічно переплетені в безсмертних «Діалогах».

Ключові слова: романтизм, театральний образ, музичне мистецтво, художня спадщина, діалоги, художня уява, цінності.

Особисте життя польського генія, композитора-романтика Фридеріка Шопена завжди слугувало натхненням для нових і нових досліджень. Його непереборна любов до своєї батьківщини, що побудила заповіт упокоїння серця композитора в рідній землі, його безцінна спадщина, дружба з Адамом Міцкевичем і кохання до Жорж Санд викликали до життя безліч художніх творів, документальних біографій, монографічних та інших досліджень.

Одним із художніх творів, написаних сучасниками композитора, є «Діалоги про Шопена» паризького журналіста Жюля Дюфура, опублікованого ним через 28 років після смерті Фридеріка Шопена. «Діа-

© І. В. Цебрій, 2018

логи» для нас представляють цінність у першу чергу тому, що в них постає не лише сам композитор, а й його оточення. Щоб об'єктивно оцінити «Діалоги» Ж. Дюфура, ми також використали «Біографію» Л.-А. Біссона, «Про Марію Водзинську» А. Водзинського та «Ілюстровану біографію» Я. Екієрта, ставлячи перед собою мету відтворити романтичні образи в театральному забарвленні епохи першої половини XIX століття.

Весною 1875 року в щоденній французька газеті М. П. Мілло – «Le Petit Journal» («Маленька газета»), заснованій у 1861 році, почали друкуватися «Діалоги про Шопена» вже мало відомого в той час паризького журналіста Жюль Дюфура, що відразу привернули до себе увагу як еліти французького суспільства кінця XIX століття, так і паризьких буржуа.

У 1837-1839 рр. Жюль Дюфур, тоді відомий на весь Париж своїми «скандальними фейлетонами», незважаючи на те, що йому було всього 25 років, був частим відвідувачем «світських зборів» паризької знаті, куди були вхожими також такі європейські знаменитості, як Фридерік Шопен, Жорж Санд, Альфред де Мюссе, Адам Міцкевич. Йому, звичайному міщанину за походженням, не дуже там раділи, але боялися й вигнати – раптом він напише нищівний фейлетон!

Наскільки Жюль Дюфур був близько знайомим із польськими митцями – Фридеріком Шопеном і Адамом Міцкевичем, ми не маємо точних свідчень, чи зустрічався він із ними осібно поза офіційними прийомами, ми не знаємо. А ось із своїм співвітчизником, відомим поетом і драматургом Альфредом де Мюссе (з яким, до речі, він теж зустрівся за скандальних обставин) дійсно був у дружніх стосунках, напередодні смерті поета чергував біля його ліжка 1 травня 1857 року в лікарні, коли Альфред помирав від недостатності клапана аорти, та сказав свою відому промову «Уклонімося, парижани...» в той день, коли Франція проводжала в останню путь Альфреда де Мюссе.

Французька усна традиція приписує Дюфуру короткий роман із Авророю Дюдеван (він начебто був її коханцем після Альфреда де Мюссе й перед Фридеріком Шопеном). Та це також точно не доведено. Тож, Жюль Дюфур «крутився» в самому вирі паризького життя 30-х років позаминулого століття.

Отже, із Шопеном і його оточенням Жюль Дюфур був близьким ще на початку 1837 року, а свої безсмертні «Діалоги про Шопена» він написав лише в 1875-му, тобто майже сорок років потому. Чому так сталося, чому необхідно було стільки часу, щоб завершити ці «Діалоги»? Безумовно, ми можемо лише здогадуватися. Найшвидше, Жюль Дюфуру не хотілося розкривати таємниці своїх друзів, доки ті були

живі. А до 1875 року дожила лише Жорж Санд і та була вже хворою і мало чим цікавилася. Тож настав час опублікувати «Діалоги».

Перед нами оживає квартира Фридеріка Шопена зимою 1837 року. В неї були вхожими лише близькі йому люди, але часом сюди вривалися й чужинці, що вибивало польського генія зі звичної колії життя. Таким у «Діалогах» змальований Альфред де Мюссе, котрий був ладен убити Фридеріка за інтерес до нього Аврори Дюдеван і сам готовий померти у вирі власної пристрасті. Таким же небажаним гостем постає граф Водзинський, батько його нареченої Марії, який не бачить сенсу видавати дочку за музиканта. Певним чином, небажаною в квартирі Шопена була і Жорж Санд на цьому етапі їхнього спілкування, бо в серці і думках Шопена панувала Марія Водзинська.

«Діалоги» привертають увагу двома моментами: по-перше, Жюль Дюфур був знайомий особисто з усім оточенням Фридеріка Шопена і показав їх такими, якими їх бачив (чим не може похвалитися багато хто з біографів композитора); по-друге, він нам розкрив таємницю зустрічей Марії Водзинської і Фридеріка, про які не знав ніхто.

Адам Міцкевич, якого пов'язувала щира дружба з Шопеном, у Дюфура показаний не просто як друг, а як людина, котра вболіває за кожен крок Фридеріка, намагається вберегти його від помилок і неприємностей, проявляє майже батьківську турботу. Він завжди поряд, завжди готовий підставити своє надійне плече. Навіть радий допомогти йому розібратися у його стосунках із жінками – Авророю та Марією.

Інша людина, яка поряд із Шопеном, – Антоній Водзинський – виступає повною протилежністю Міцкевичу. Молодий аристократ, рідний брат його нареченої Марії Водзинської, він розпещений і самозакоханий, типовий сибарит ХІХ століття, котрий проводить своє життя в нічних клубах і за рулеткою, розкидаючи батьківські гроші. Він змушує Фридеріка приховувати правду від своїх батьків про його розваги та реальні борги в паризьких банках. Проте нещасному коханню Марії і Фридеріка юнак співчуває і теж готовий допомогти в міру своїх можливостей. У фіналі «Діалогів» Антоній залишається без спадщини і без підтримки з боку батьків – сумні наслідки життя без цілі.

Проте насправді Антоній не був позбавлений спадщини, став письменником, написав повість «Про Марію Водзинську», проте стилю свого життя не змінив і помер дуже молодим – у 33 роки.

Його сестра Марія, відома в Дрездені своїм талантом до живопису, познайомилася з Шопеном, коли їй не було ще й 15 років. Природно, що талановитий музикант справив на неї неабияке враження. Вона на нього теж: дівчина прекрасно малувала, писала вірші, співала, гра-

ла на фортепіано, була життєрадісною. Але батьки стали проти цього шлюбу – не такого чоловіка вони хотіли бачити поряд із своєю дочкою.

Нам відомо, що сини графа Вінцента та Терези Водзинських (Антоній, Фелікс і Казимеж), коли навчалися у Варшавському ліцеї, то проживали в пансіоні Ніколя Шопена. Тереза Водзинська підтримувала тісні зв'язки з літераторами і художникам. У Женеві в її дочку Мариню (Марію) закохався сам Юліуш Словацький. У Дрездені Фридерік Шопен багато часу проводив із Маринею, вони разом вони спілкувалися й грали на фортепіано, і врешті-решт він також закохався в неї та обіцяв приїхати в наступному році. «Діалоги» дозволяють нам побачити кінець цього невдалого «роману».

У «Діалогах про Шопена» ставлення Дюфура до Марії неоднозначне: з одного боку, він показує її здатною на сміливий вчинок – втекти з дому заради того, щоб побачитися в останнє з коханим, з іншого – на Марію визначальний вплив має її мати, на репліки якої вона посилається весь час упродовж розмови із Шопеном. Може скластися враження, що вона прийшла не для того, щоб побачитися з коханим, а для того, щоб його відчитати. Та як би там не було, але Марія підкорила волі батьків.

Дуже яскраво в «Діалогах» введено образ поета-романтика Альфреда де Мюссе, закоханого до нестями в письменницю Аврору Дюдеван (Жорж Санд). Він емоційний і неврівноважений, здатний на безумний учинок заради того, щоб повернути її любов. Після прочитання «Діалогів про Шопена» стає зрозуміло, які мотиви спонукали його створити збірку «Сповідь сина століття». Дуже глибоко й проникливо звучить його остання репліка з «Діалогів»: «Почуття безслідно не зникають, Фридерік правий. Вони продовжують жити в рядках віршів і звуках музики...»

Настала черга зупинитися на другому по значенню образі «Діалогів» – письменниці Жорж Санд. Вона буквально «вривається» в життя Фридеріка в той час, коли він страждає за Марією. Цей образ введений філігранно і відчувається, що всі манери і характер скандальної письменниці Дюфурові були чудово відомі. Проте він намагається підійти до Жорж Санд із максимальною об'єктивністю: перед нами талановита жінка зі складною долею, спроможна зрозуміти людину, яка переживає за репутацію своїх дітей, але нізащо не відступить у боротьбі за нового свого обранця.

Коли по всьому Парижу рознеслася звістка, що Шопен і Жорж Санд вирушили в спільну подорож, тоді ще зовсім молодий Жюль Дюфур так писав в одній із бульварних паризьких газет із цього приводу: «Вони обоє дуже помітні, щоб ця новина не викликала «шквал» у суспільстві. Студентки консерваторії гаряче обговорюють новий ро-

ман свого маестро, у якоїсь закоханої в нього баронеси стався напад, а один відомий літератор (Дюфур мав на увазі Альфреда де Мюссе) три дні не виходив з шинку ... Що тут можна сказати? Хто ж із розумних стане стверджувати, ніби любов двох статуй, двох пам'ятників може тривати довше доби? На загальному постаменті їм буде до смерті нудно. А в ліжку пам'ятники просто смішні ...»

Не лишився осторонь і французький письменник Оноре Бальзак. Коли його запитали, що він думає про цей «сенсаційний роман», то він відповів так: «Колишні невдачі в коханні мадам Санд є фундаментом її непохитної віри в щасливу любов. Дивно, що вона вірить в неї і чекає як жінка, а домагається від чергового обранця кохання як чоловік ...». Коли перечитуєш діалоги Шопена і Санд, змальовані Дюфуром, то саме так це і виглядає. І до своєї суперниці Санд безпошадна: вона начебто заздалегідь підготували нищівні фрази, щоб принизити Марію в очах Шопена та знищити його надію на щасливе кохання.

Колоритно в «Діалогах про Шопена» введений образ батька Марії – графа Водзинського. Аристократ, вихований на традиціях XVIII століття, він не приймає цінностей своїх дітей. Для нього Фридерік Шопен – це просто «капельмейстер» (типовий термін XVIII століття), котрий ніяким чином не може стати його зятем. У нього викликає обурення зовнішній вигляд Жюля Дюфура, особливо картуз на його голові (Дюфурові вдається дуже комічно описати цю сутичку зі «стовпом» суспільства). Проте всьому є межа і графу Водзинському не вдається відібрати в Шопена листи, що йому писала Марія. Варто додати, що це історичний факт: після смерті Шопена в його шухлядці знайшли листи від Марії Водзинької та засушену троянду, яку колись від щирого серця йому подарувала дівчина. Отже ця нездійсненна любов у ньому жила до останнього дня.

Залишаються ще два образи з «Діалогів» – це сам Жюль Дюфур та його нова обраниця Поліна Марсо. Заслуговує на повагу самоіронія французького журналіста: видно у зрілі роки він дуже критично ставився до своєї юнацької поведінки та смаків. А чи дійсно існувала Поліна Марсо, чи це зібраний автором образ своїх захоплень, нам не відомо. Проте цей образ напрочуд удався: дівчина з нижчих верств суспільства, хижачка за натурою, вирішила будь за що вдало вийти заміж. На квартирі Шопена її фантазія розігрується – адже тут так багато заможних чоловіків, то чому б не спробувати щастя хоча б з одним із них? Для еліти XIX століття цей образ мабуть був певною мірою шокуючим, проте він і сьогодні не втратив своєї актуальності.

Висновки. Таким чином, «Діалоги про Шопена» відображають розгорнуту картину життя творчої еліти першої половини XIX століття, їхнього стилю життя, поведінки, способів спілкування. Безумовно,

фантазія Жюльє Дюфура тут мала місце. Перебільшення, навіть певна пародійність мають місце в «Діалогах». Проте соціум, відображений через оцінку очевидця й учасника тих подій, завжди є правдивішим і реальнішим, ніж домисли біографів, які жили століттям пізніше, як би монументально вони не намагалися відобразити ту романтичну епоху. Тому «Діалоги про Шопена» не мають зникнути з книжкових полиць справжніх поціновувачів класичного мистецтва, бо вони дійсно є подихом світського європейського життя першої половини XIX століття.

Література

1. *Ekiert J.* Fryderyk Chopin. Biografia ilustrowana. Warszawa : MUZA SA, 2009, S. 180–211
2. *Bisson.* Louis-Auguste. Frederic Chopin: Życie i twórczość. Warszawa: Music, 2001. 256 s.
3. *Wodziński A.* O Marii Wodzińskiej. Iwonicz-Zdrój : Beta, 2015. S. 10–38.
4. *Dufour, Jules.* Dialogues sur Chopin. Paris: Édition académique, 1924. 86 p.
5. *Dufour, Jules.* Dialogi o Chopinie. Warszawa : MUZA SA, 1976. 58 s.

Tsebriy I.V.

ROMANTISM OF THE XIX CENTURIES IN THEATER IMAGES OF ITS CONTEMPORARIES: JULY DUUBOUR AND HIS «COUNTESS VODZINSKA»

The article deals with the reflection of romantic images of 19th-century artists and their surroundings in the Dialogues about Chopin by Jules Dufour. The French society of the era of classical literature is reflected through its perceptions and value judgments of the contemporary of those events that were personally familiar with such prominent cultural figures as Frederic Chopin, Adam Mickiewicz, Alfred de Musset and George Sand. Comparing “Dialogues about Chopin” with his documentary biographies, the author analyzed the real and artistic, sublime and comic, organically interwoven in the immortal “Dialogues”.

“Dialogues about Chopin” reflect a detailed picture of the first half of the nineteenth century’s culture elite’s life, their lifestyle, behavior, ways of communication. Of course, the fantasy of Jules Dufour has taken place here. An exaggeration and even a certain parody, take place in the Dialogues. However, the social world, reflected through the estimation of the eyewitness and participant in those events, is always more truthful and realistic than the speculations of biographers who lived centuries later, no matter how monumentally they tried to reflect that romantic epoch. That is why “Dialogues about Chopin” should not disappear from the bookshelves of true connoisseurs of classical art, because they really are the breath of the European life of the first half of the XIX century.

Keywords: romanticism, theatrical image, musical art, artistic heritage, dialogues, artistic imagination, values.

Надійшла до редакції 5.08.2018 р.